

ENQUETE

BØRNS EGNE HULER

BROR WESTMAN

‘Goddag Grisling,’ sagde han, ‘jeg troede, du var ude.’
‘Nej,’ sagde Grislingen, ‘det er dig, som er ude.’
‘Det er det også,’ sagde Plys, ‘jeg vidste, det var en af os.’
(Milne 1971:9).¹

Når jeg går rundt i Kokkedal i Fredensborg Kommune (tidligere Karlebo Kommune), så ser jeg på legepladserne i det svindende antal børneinstitutioner, at der er en mængde legehuse, der er præfabrikerede. Synet af disse legehuse får mig til at tænke på, om det virkelig er sådanne huse, børnene vil have. Og så tænker jeg på min barndoms huler.

Siden 1998 har jeg fotograferet børns egne huler i naturen i omegnen af, hvor jeg bor.² Jeg finder, at disse huler repræsenterer børnene bedre end de præfabrikerede institutionslegehytter. Det følgende handler især om huler bygget af børn i alderen 5 til 10 år.

Hvad er da en hule? Det er et hulrum med hul i til at komme ind og ud ad. På engelsk hedder hule *den*. Det er et afgrænset sted, som også dyr kan benytte, og hvor de indretter sig. Vi taler jo om rævens hule og bjørnens hule osv., sågar om dragens hule i mytologisk forstand. I forhold til ordet hule er ordet grotte udtryk for endnu mere natur. Det svenske ord for børns hule er *koja*, der også betyder hytte. Med ordet hytte er vi straks ovre i noget mere voksent som fx jagthytte, fiskerhytte, sæterhytte osv. Vi kan også tale om mere rituelle hytter som menstruationshytte og hytter i den jødiske løvhyttefest. I forhold til alle disse hytter er børns huler spontane. De kan bygges til alle årstider, om vinteren af sne som igloer. Det hyppigste huletidspunkt er foråret og hen over sommeren for så at aftage om efteråret.

Hulernes steder

Hulerne opføres steder, der bliver fundet og udvalgt. Der findes både indendørs og udendørs huler. Indendørs udgør hulen et skjul, fx under et bord, hvorover der er lagt et tæppe, der dækker for indblik. Etagesenge er velegnede. Her kan den nederste seng lukkes af med et stykke stof, der hænger ned fra den øverste. Andre hulesteder er baggårde og „tomme“ områder som hustomter og byggepladser i eller i udkanten af byer. I forstæder og på skoleveje er hulernes afstand fra hjemmet afhængige af transportmidler som cykler. I Kokkedalområdet er der mange huler i nærheden af skovbryn en ca. 5-10 meter fra skovbrynet inde i skoven eller lige op ad stendiget i skovens udkant. Placeringen viser ofte en overvejelse omkring skjulested i forhold til udsyn. Det fremhæves af mange børn, at huler skal være i skjul og selv være et skjul. De bygges ofte de samme steder år efter år. Ud fra et hulesynspunkt er buske ikke bare buske, men muligheder for hemmelige huler. Et særligt udvalgt træ kan have de samme kvaliteter af udsyn og skjul.

At bygge huler

Ligesom børn finder egnede hulesteder, finder de også egnede materialer til at bygge med. Vi kan måske tale om intuitivt byggeri, improvisation. En form for bricolage i Lévi-Strauss' forstand. Man ta'r, hvad man har. Det drejer sig især om at finde grene, brædder, papkasser, tomme tønder, paller og andet skrot, alt efter hvilke gode fund man gør. Græs og gran kan bruges inde i hulen til at gøre sig det blødt og behageligt. Vi må skelne mellem hulematerialer alt efter årstiden. Snehytter er nævnt. En hule bygget af grene med blade på om sommeren kan se noget afpillet og gennemsigtig ud hen på vinteren. De ældre børn bygger huler i træer med søm og brædder. I jordhulen er man virkelig skjult og kan tænde ild og ryge, som jeg selv har gjort. Vi røg tørre bøgeblade og tændte stearinlys. Kort sagt: den forbudte leg med tændstikker. Jeg holdt op med denne leg, engang jeg havde lavet en hule i et udhus, som der gik ild i. Naboen opdagede det. Flovheden sidder i min mave endnu.

Det at være skjult betyder ofte mere end selve lyfunktionen. Jo mere ly, jo mere er der tale om egentlige hytter. Piger bygger ofte redelignende konstruktioner med volde af græs omkring det fundne sted, hvor stedet markeres som en slags helle uden tag. Flere huler kan bygges omkring en plads eller som en hel landsby. En plads foran hulen kan markeres med sten eller snore mellem de omkringstående træer, som jeg har set det ved Kokkedal Rideskole. Her er en hule, der tages i anvendelse år efter år. Den har en meget stabil konstruktion af brædder og tykke grene. Den ligger i skovbrynet bag et dige.

Drenge og pigers huler

Der er en tendens til, at drenge koncentrerer sig om struktur og mur – piger om de indre detaljer. Drenge går mest op i selve konstruktionen. Pigerne bringer ofte stole eller bruger træstubbe til at sidde på. De kan bringe tallerkener, kopper, glas og andet service. Jeg har set fjernsyn og en sofa. Disse ting bliver ofte efterladt, måske i ønsket om at vende tilbage og genoptage legen en anden gang.

En pige fortalte, at hun havde gemt en skat i sin hemmelige hule. Her har vi således at gøre med en flerhed af hemmeligheder, som i Aladdins hule: Hulen ligger et hemmeligt sted. Den er i sig selv et skjul og skjuler desuden en skat. Samme pige fortalte også, at hulen skulle bruges i det tilfælde, hvor hun kunne blive nødt til at flytte hjemmefra.

Huler kan være knyttet til territorier, som led i drengenes forsvar. Udsigtshuler i træer og jordhuler som værn mod fjenden. Jeg brugte begge dele som dreng. Mit territorium var vores have, som jeg skulle forsvare mod de indtrængende „horder“ fra et nybyggeri af rækkehuse uden for haven. Det var i Asminderødgade i Fredensborg. Senere holdt jeg med disse nybyggerdrenge mod drengene fra byen oppe ved slottet. Vi mødtes i Lunden ved jernbanen med spyd med søm i spidsen, køller og skjolde og kæmpede, indtil en lærer fra skolen kom og skilte de stridende parter.

Hulernes form og sporet

Jeg har ikke mødt den simple bivuaekte, som fx spejderne bruger den, måske fordi de danner for lidt skjul og for meget indblik. Den mest udbredte huleform er den tipilignende med pinde hele vejen rundt om en træstamme undtagen ved indgangen. Der findes også en type, hvor pinde er lagt over to grene, der vokser vandret og nogenlunde parallelt ud fra en træstamme. De kan udgøre et tag. Grene op ad taget er så væggen. Taget kan også være en platform til at sidde på, hvis grenene er stærke nok. Nogle huler er mere eller mindre kasseformede, andre er mere eller mindre teltformede med en tydelig tagryg.

Da jeg først havde fundet ud af, at den tipiformede hule var langt den mest udbredte, blev jeg interesseret i spørgsmålet om, hvordan man kan se, at der har været nogen på det her sted. Kan to pinde, der ligger næsten vinkelret på hinanden, med rette tolkes som, at nogen har lagt dem der? Det er klart, at et miljøfremmed materiale må være ført derhen. Men hvad nu, hvis det er vinden? Kun hvis det har en vis tyngde, kan vi sige, at nogen har anbragt dem der. Konteksten kan måske tyde på, at her var nogen. Borde og stole i krattet kan være de voksne, der er rykket ud i sommervarmen. Der er lagt et bræt over en træstamme som til

en vippe. Der er friske grangrene i hulen ved Nivå Kirke: Der har været nogen her, siden jeg var her sidst!

Ruminddeling

Nogle huler har en ruminddeling. Først og fremmest den klare skelnen mellem et udenfor og et indenfor. Indenfor er ofte gjort behagelig med græs og gran, mens udenfor kan være gjort til en legeplads med vipper og balancestænger. Andre steder er der en inddeling efter funktioner med fjernsyn i den ene ende og køkkengrej i den anden (jordhulen ved medborgerhuset Egedalen i Kokkedal). En voksen fortalte, hvordan hun var med til at lave ruminddeling med sten på jorden, og hvert rum blev pyntet med blomster. Det drejer sig her om huler uden tag af den mere redeagtige type. Det er som nævnt pigerne, der fører an i dette arbejde med interiører. I disse tilfælde bruges hulen til at lege far, mor og børn. Hulen er her en miniudgave af hjemmet som bolig og socialt rum. En kvinde fremhæver: „Linda, Martha og jeg plejede at lege *housie* her efter skole. Hver gang plænen i nærheden blev slået, tog vi noget af det friske velduftende græs og indrammede gulvene i vores adskilte ‘soveværelser’ og ‘dagligstuer’ med det.“ Med disse interiører er vi vidne til en dobbelthed i hulens betydning, fordi de omtalte huleindretninger spejler hjemmet, og samtidig er de hemmelige. Det er måske snarere det, der foregår der, der er hemmeligt i disse åbne huler?

Meningen med hulebyggeriet

I forbindelse med fotograferingen af hulerne har jeg foretaget en form for spørgerunde blandt børn og voksne og i litteraturen om, hvad hulerne betyder.

Det drejer sig om aktiviteter og så det at gemme sig. Vi kan måske sige, at det at gemme sig er en del af den mere generelle form for legen skjul. På et besøg i børneinstitutionen Gnisten i Gladsaxe 2001 lød svaret på spørgsmålet om, hvad en hule er, næsten enstemmigt fra de 5-6-årige: „Huler er til hemmeligheder.“ Under overbegrebet hulelege er det at lege skjul en mere flygtig og øjeblikkestemt aktivitet. Hvor det at benytte huler er et længerevarende fænomen. Den mindste enhed er i dette tilfælde de voksnes legen tit-tit-borte-væk med spædbarnet, hvor det er gentagelsen, der er afgørende, ligesom når man leger skjul. Hulelegene er langt mere komplekse. Fascinationen ved hulernes skjulthed forklares af nogle som et ønske om at vende tilbage til livmoderens tryghed. Andre mener dog, at en sådan forklaring ikke siger noget om selve aktivitetstrangen, som i mange tilfælde synes at være det vigtigste.

Vi kan placere børns ønske om privathed som et led i opvæksten mellem det 5. og 17. år. Der er ikke altid tale om et oprør mod de voksnes overvågning, men snarere om et udviklingsstade, hvor det hemmelige anvendes i forsøg på at finde sig selv. En form for selvpålagt overgangsrite. Ikke som de findes i prælitterære, præindustrielle, små samfund, hvor der er påtvungne ritualer med en klar liminal fase, hvor grænser overskrides med henblik på at bringe de unge fra barn til voksentilstand. Der er snarere tale om en grænselignende tilstand, en liminoid fase (Turner 1974). Hermed er vi inde på et mere overordnet syn på legens placering inden for de antropologiske sammenligninger af kulturer og samfund.

Ifølge Turner er den liminoide tilstand frivillig, den kan vælges. Den er en tilstand i fritid, forskning og leg, der er spredt ud over hele samfundet. I kraft af frivilligheden er den individualiserende. Den er især fremherskende i industrialiserede samfund, hvor samfundsstrukturen er baseret på en meget nøje skelnen mellem arbejde og fritid. I disse samfund giver fritiden et stort spillerum for udfoldelse og leg. Børn, forskere og kunstnere vælger mellem de muligheder, som fritidskulturen giver. Børn opnår igennem deres opvækst adgang til forskellige muligheder, som fritidskulturen giver. Disse muligheder udnyttes i overensstemmelse med barnets psykosociale udviklingsstade. Heri indgår blandt andet hulebygning, fordi børn i en vis alder har brug for byggeaktiviteter og en lyst til at kontrollere informationer, at skjule sig og være i fred fri for overvågning. Disse lyster eller behov kan leve videre hos voksne i fx biler, campingvogne, lysthuse, sommerhuse osv. Kort sagt det, der kaldes *second homes*.

Min metode i ovenstående undersøgelse har været at prøve at gøre gode fund med mit fotografiapparat og prøve at forstå disse, ligesom børnene finder steder til huler og prøver at stykke dem sammen. Et bidrag til legeantropologien i dette ords dobbelte betydning af forskning og selv leg.

Noter

1. Grislingen er kommet på besøg hos Plys, mens Plys har været henne at besøge Grislingen.
2. En kopi af mine fotografier af huler befinder sig på Dansk Folkemindesamling i København.

Litteratur

- Milne, A.A.
1965 Min første bog om Peter Plys. København: Gyldendal.
- Turner, Victor
1974 Liminal to Liminoid in Play, Flow and Ritual. An Essay in Comparative Symbology. I: E. Norbeck (ed.): The Anthropological Study of Human Play. Houston, TX: Rice University Studies.

